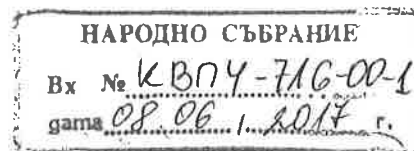

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНСКИ
КОМИТЕТ

ДО ГОСПОДИН КРАСИМИР ВЕЛЧЕВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИСИЯТА ПО ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯТА
И ПРАВАТА НА ЧОВЕКА
КЪМ 44-ТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

Изх. №. A-086/02.06.17 г.

Уважаеми господин Велчев,

Във връзка с внесения от група народни представители на 26 май 2017 г. законопроект за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, предвиждащ криминализиране на пропагандата на „радикален ислям“ представям становище на Българския хелзински комитет. В него се обосновава противоречието на предлаганите разпоредби с Конституцията и с международното право по правата на човека. Надявам се да доведете нашето становище до знанието на членовете на комисията.

С уважение,

Красимир Кънев
Председател на БХК

СТАНОВИЩЕ

На Българския хелзинкски комитет във връзка с предложенията на група народни представители за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, свързано с наказателна отговорност за проповядване на „радикален ислям“

По силата на редица международни договори и актове на вторичното право на Европейския съюз Република България има задължение да криминализира някои форми на публично изразяване, с което се подбужда към насилие или омраза, насочени срещу групи лица заради тяхната расова, етническа, религиозна или национална принадлежност; с което се подбужда към терористични престъпления или други насилствени деяния; с което се разпространяват идеи за расово превъзходство или омраза или се подбужда към расова дискриминация. Българският Наказателен кодекс предвижда наказателна отговорност също така за обида и клевета, както и за форми на изразяване, които представляват подбуждане към престъпление, издаване на държавна тайна и др. Във всички случаи, криминализацията следва да съответства на стандартите за защита на свободата на изразяване, които изискват внимателна преценка на баланса между различните интереси, както и между преследваната цел и средствата за нейното постигане (включително строгостта на наказанието).

Предлаганият от група народни представители законопроект, с който се цели криминализиране на проповядването на „радикален ислям“ претендира да допълва състава на чл. 108 от Наказателния кодекс, който криминализира проповядването на „недемократична идеология“, включително фашизъм. Опитът обаче е несполучлив. Предлаганите текстове са дискриминационни, в редица пунктове противоречат на международното право и могат да имат за резултат стигматизиране на религиозните убеждения на големи групи от вярващи хора, както мюсюлмани, така и представители на други религиозни общности.

Законопроектът надгражда върху основния състав на чл. 108, с който се предвижда максимално наказание до три години лишаване от свобода за проповядване на „фашистка или друга антидемократична идеология“. Тази разпоредба, която е остатък от наказателното право на тоталитарния режим, макар и променяна нееднократно впоследствие, в сегашния си вид продължава да противоречи на международните стандарти за защита на свободата на изразяване с неяснотата на термина „недемократична идеология“ и с пълната забрана на всякакво нейно „проповядване“ независимо от контекста и ефекта. В решението си по делото *Гюндюз срещу Турция* от 2003 г. Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) прие, че мирното проповядване на недемократична идеология, която е израз на религиозни убеждения, е защитено от чл. 10 на Европейската конвенция за правата на човека и наказването на подобни форми на изразяване е нарушение на тази разпоредба:

„[...] Съдът смята, че простото защитаване на шариата, без да се призовава към насилие за неговото установяване, не може да се смята за ‘слово на омраза’ [...] Следователно, Съдът смята, че в дадения случай нуждата от въпросното ограничение не е установена по убедителен начин.”¹

Понастоящем много, при това широко разпространени религиозни доктрини, проповядват върховенство на нормите на религията над тези на държавата, а някои отхвърлят демократичния правов ред в името на такъв, основан на предписанията на религиозната доктрина. Когато това се прави чрез мирни средства, не се призовава към насилие и е израз на дълбоко възприета религиозна вяра, криминализирането на съответните форми на изразяване е недопустимо. То противоречи на Конституцията и на редица международни договори, по които Република България е страна.

От тази гледна точка, още с допълнението към чл. 93 от Наказателния кодекс, с което се определя що е „радикален ислям“, законопроектът създава предпоставки за нарушаване на правото на свобода на изразяване чрез криминализиране на ненасилственото пропагандиране на идеи (в текста те са предпоставени алтернативно, „някоя от следните идеи“), които са автентичен израз на религиозни убеждения, наред с пропагандата на насилие. Пример за криминализиране на ненасилствено пропагандиране на религиозни идеи са „предимство на законите на Шериата пред светските“, както и „налагане на базирани на тълкувания на исляма ценности в разрез с общочовешките“. Последното е също така типичен пример за норма, която поради своята неяснота и възможност за различни тълкувания е недопустима в материалното наказателно право.

Сериозен проблем от гледна точка на стандартите за свобода на изразяване е и предложената в законопроекта ал. 2 в чл. 108 от НК, с която се криминализира наред с проповядването на „радикален ислям“, също така използването „на верски убеждения за политически цели“, които включват пропагандирането на „изменение на съществуващия конституционен и правов ред“. ЕСПЧ в редица дела срещу България отбеляза неяснотата в съдържанието и недопустимата широта в обема на понятието „политически цели“, което българските правоприлагащи органи са възприели по дела за регистрация на политически партии и нестопански организации. Този порок в случая с обсъждания текст е въведен на законодателно ниво и е доведен до абсурд. От текста на ал. 2 следва, че нито една религиозна общност в България няма да е в състояние да пропагандира изменение на законодателството, в това число по въпроси, свързани с нейния собствен статут. Този текст освен това предвижда и една несъразмерно висока санкция, която може да бъде наложена за поведение, което е изцяло конституционносъобразно и съответно на стандартите за свобода на изразяване.

Разбира се, държавите са не само в правото си, но са и задължени да криминализират подбуждането към насилие, насилственото налагане на религиозни норми и пропагандата на агресивна война. Голяма част от тези задължения са въведени в нашия Наказателен кодекс чрез състави, относими към всякакви лица и организации.

---

¹ ECHR, *Gündüz v. Turkey*, No. 35071/97, Judgment of 4 December 2003, § 51.

Създаването на наказателен състав, който да визира проповедниците на „радикалния ислям“ като извършители на подобни деяния стигматизира мюсюлманите, както и представителите на другите религиозни общности. Подбуждането към насилие и пропагандата на насилствено налагане на религиозни норми в никакъв случай не е патент само на някои разновидности на исляма. Във всички големи световни религии в едни или други периоди от човешката история са съществували течения, които са прибегвали към такива форми на изразяване, както и, когато са имали възможност, към насилия, в някои случаи в масови мащаби.² Освен това, подобни практики не са ограничени само до идеологиите, основани на религиозни убеждения. В нашата история, както и в историите на други бивши тоталитарни комунистически страни също толкова агресивни както като подстрекатели, така и като извършители, са се оказвали и идеологии, основани на атеистични убеждения, както и на убеждения, черпещи основанията си изцяло извън религиозната сфера. Поради това формулирането на наказателни състави и насочването на наказателната репресия само към определени крайни религиозни учения е стигматизиращо и дискриминационно както към конкретните религии, така и към религиозните вярвания изобщо.

Поради изложените по-горе причини смятаме, че направените от група народни представители предложения за законопроект, с който се цели криминализиране на проповядването на „радикален ислям“ са неприемливи. Те влизат в противоречие с основни конституционни принципи и норми и противоречат на международното право по правата на човека.

Председател на БХК:

Красимир Кънев

---

² Вж. убедителни доказателства за това напоследък в: Juergensmeyer, M. et al. (eds). *Violence and the World Religious Traditions: An Introduction*, Oxford University Press, 2016.